

โรคตาที่เกิดจากเชื้อรา

โดย

องยุทธ ชูเกียรติ สพ.บ., M.S.

พจน์ อ่อนพุทธา สพ.บ., F.R.V.C.S.

สถานผสมเทียมขนาดใหญ่ จ. สงขลา

โรคตามักพบบ่อย ๆ ในสัตว์เลี้ยง เช่น ม้า โค กระบือ แพะ แกะ สุนัข แมว สัตว์ปีก และสัตว์อื่น ๆ การรักษาส่วนใหญ่ประกอบด้วย สารคอร์ติโคสเตอรอยด์, ไวตามิน-เอ, อมุนาติน (non-specific lipoprotein preparation) หรือ นม กับพวกยาปฏิชีวนะสาร เช่น เพนนิซิลิน นีโอมัยซิน บาซิเตซิน คลอแรมฟินิคอล คลอเตทตราไซคลิน ออกซิเตทตราไซคลิน และอื่น ๆ

Berson et al.; Ley, and Burda et al. กล่าวว่า การใช้ยาป้ายตา หรือฉีดพวกคอร์ติโคสเตอรอยด์นาน ๆ จะทำให้มีเชื้อราเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมียาพวกปฏิชีวนะสารชนิดต่าง ๆ ปนอยู่ด้วยก็ตาม

เชื้อราที่แยกพบในโรคตา ได้แก่ Candida, Blastomyces, Cryptococcus etc. และอื่น ๆ อีก สำหรับพวก Saprophytic และ non-pathogenic fungi จะแยกพบบ้างในบางครั้ง

ยาที่นำมารักษาโรคตาที่ติดเชื้อมีน้อยมาก เพราะยาส่วนใหญ่มีกระคายเคืองเป็นอันตรายกับเนื้อเยื่อ เพราะเยื่อตาบอบบางมาก ฉะนั้น จึงเป็นการยากที่จะหายาที่สามารถแทรกซึมเข้าไปได้ลึก ๆ และไม่เป็นอันตรายกับกระจกตา แต่สัตว์แพทย์ผู้ทำการบำบัดโรคสัตว์ ก็พยายามหาวิธีการรักษาโรคตาที่ติดเชื้อราให้ได้ผลดี

สาเหตุ

โรคตาเกิดจากการติดเชื้อได้หลายชนิด เช่น เชื้อแบคทีเรีย เชื้อไวรัส และเชื้อราเป็นต้น แต่โรคตาที่ติดจากเชื้อราส่วนใหญ่มักเกิดจากตาได้รับอุบัติเหตุ เช่น มีเศษหิน เศษดิน หนุ่บาดตา กัดกัน ขวิดกัน ซึ่งจะเป็นพาหะนำสปอร์ (spores) ของเชื้อราเข้าตา หรืออาจเกิดขึ้นระหว่างการผ่าตัด หรือ โรคตาอย่างอื่น ๆ เช่น โรคตาอักเสบ ตาแดง ตาฝ้า หรือการใช้สารคอร์ติโคสเตอโรยด์เป็นเวลานาน ๆ

การสันนิษฐานว่าโรคตาที่เกิดจากเชื้อรา

1) การใช้ยาปฏิชีวนะสารรักษาแล้วไม่ได้ผล ยาปฏิชีวนะสารส่วนใหญ่ มักไม่มีผลในการกำจัดเชื้อรา ยกเว้นยาปฏิชีวนะสารชนิด Amphotericin B, Nystatin, Griseo-fulvin, Penicillin. และ Chloramphenicol ที่ให้ในขนาดสูง ๆ

2) การตรวจไม่พบเชื้อแบคทีเรีย เมื่อนำเอาสิ่งที่ยับออกมาจากวิกการหรือเยื่อวิกการมาเพาะเชื้อ

3) การเพาะเชื้อรา ชุดวิกการและนำมาทำต้งวิธีต่อไปนี้

ก) บ้ายสไลด์ ใส่ Potassium hydroxide-ink mixture หรือ Lacto-phenol blue จะย่อยเนื้อเยื่อออก ทำให้เชื้อราแยกออกมา นำมาอ้งไฟเล็กน้อย ย้อมสีแกรม (Gram stain) จะติดสีแกรมบวก (สีน้ำเงิน)

ข) เพาะเชื้อใน Sabouraud's glucose agar เชื้อราบางชนิดอาจต้องใช้การเพาะพิเศษ เช่น

เชื้อ Candida เพาะใน Corn meal and Chlamydosphore agar เมื่อเชื้อราขึ้นดีแล้ว นำมาบ้ายสไลด์และย้อมสี lactophenol blue และตรวจดูด้วยกล้องจุลทรรศน์

ค) นำเนื้อเยื่อมาตัดและตรวจวิกการ (Histopathology)

ง) อาจตรวจดูด้วยวิธี Fluorescein Technique

จ) โดยวิธีฉีดเข้าในสัตว์ทดลอง (Animal Inoculation) และวิธีอื่น ๆ อีก

การรักษา

ยาป้ายทาที่มีผลต่อเชื้อรา อาจระคายเคืองเยื่อตาและแทรกซึมเข้าไปไม่ได้ ลึกได้แก่ Phenols, Glycols, The oxidizing agents, the halogens and halogen containing compounds, the fatty acids, & the heavy metals และเกลือต่าง ๆ แต่อาจเป็นพิษกับกระจกตา

ยาปฏิชีวนะสารที่ใช้กำจัดโรคตาติดเชื้อราและยาซัลโฟนาไมด์ ไม่สามารถแทรกซึมเข้าไปในลูกตาได้ดี และไม่สามารถให้ในขนาดสูงๆได้ เพราะอาจเป็นอันตรายกับตา แต่สัตวแพทย์ก็พยายามพยายามใช้รักษา ดังต่อไปนี้

1 ไอโอดีน (Iodine)

Schamberg et al. & Emmons อ้างว่า “ไอโอดีนเป็นยาทำลายเชื้อราโดยตรง” จึงนำมารักษาโรคตาที่ติดเชื้อราได้ แต่ต้องให้ในขนาดเพียง 1%

2 พรอท มันจะไปยับยั้งการเปลี่ยนน้ำย่อยอาหาร sulfhydryl การใช้พรอทในรูปอินทรีย์ (organic form) มีประสิทธิภาพและเกิดความระคายเคืองลูกตาน้อยกว่าพรอทในรูปอนินทรีย์ (inorganic form)

Sigtenhorst et al อ้างว่าพรอทในรูปอินทรีย์ เช่น เมอไทโธเลต (merthiolate or thimerosal) ขนาดความเข้มข้น 0.0003—0.01 มก./มล สามารถยับยั้งเชื้อราได้ 25 ชนิด จะใช้อย่างเดียวหรือรวมกับยากำจัดเชื้อราอย่างอื่นอีกก็ได้ ใช้ในรูปขี้ผึ้งหรือน้ำยาป้ายตา 1: 1,000

3 ทองแดง (Copper sulfate) ประจุไฟฟ้าของทองแดงคล้ายพรอทสามารถทำลายเชื้อราได้โดยวิธี oxidizing พวกน้ำย่อยอาหาร sulfhydryl ที่จำเป็นต่อการย่อยอาหารของเชื้อรา, ใช้ในขนาด 0.12%, สำหรับเชื้อราที่ผิวกระจกตาใช้ขนาด 0.08% ก็เพียงพอ

4 เงิน (Silver) ใช้ขนาด 1:1,000,000 เพียงพอสำหรับกำจัดเซลล์ที่มีสปอร์ของเชื้อราอยู่ และไปยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อราด้วยได้แก่ Argyrol

5 ซัลฟาเซตดาไมด์ (Sulfacetamide)

ไม่มีใครทราบแน่นอนว่าลูกกระป๋องที่ออกมา นั้นเกิดจากพ่อกระป๋องตัวใด เพราะชาวนาบางคนมีแต่กระป๋องเมีย ไม่มีกระป๋องผู้ (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าควายตึก) เลยแต่ก็ได้ลูกได้ โดยอาศัยกระป๋องรุ่นหนุ่มของชาวบ้านที่ปล่อยฝูงรวมกัน

กระป๋องผู้ที่มีอายุเกินกว่า 3 ปี จะได้รับการตอนโดยการใช่ไม้ทุบ เมื่อก่อนทะเล่าการทุบบางครั้งก็ไม่ทั่วถึงจึงทำให้บางส่วนของอวัยวะเพศยังทำงานได้ และสามารถให้ลูกได้

จากการสอบถามโดยทั่ว ๆ ไปกระป๋องได้ลูก 2 ตัวในระยะ 3 ปี แต่ก็มีหลายบ้านที่พบว่ากระป๋องให้ลูกได้ปีละ 1 ตัว โดยผู้เลี้ยงเชื่อว่าเกี่ยวกับพันธุ์ของกระป๋องด้วย คือกระป๋องบางพันธุ์ (ซึ่งความจริงยังไม่อาจจำแนกได้ว่า กระป๋องไทยมีหลายพันธุ์ และควรจะถือว่าเป็นสายเลือดหรือเฉพาะตัวมากกว่า) ก็ให้ลูกตก บางพันธุ์ก็ให้ลูกห่าง จึงมีการพยายามคัดเลือกกระป๋องที่ให้ลูกตก และมีลักษณะดี (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) อยู่ตลอดเวลา

แต่ข้อที่เสียที่สำคัญก็คือมีการคัดเลือกเฉพาะแม่พันธุ์ แต่ไม่มีการคัดเลือกพ่อพันธุ์เลย ชาวภาคอีสานเชื่อว่าถ้าแม่กระป๋องดีแล้ว ลูกกระป๋องก็ดีเอง โดยไม่คำนึงว่ากระป๋องพ่อจะเป็นอย่างไร หากชาวอีสานให้ความสำคัญของพ่อกระป๋อง เช่นเดียวกับแม่กระป๋องก็จะทำให้กระป๋องในภาคอีสานดีกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้มาก แต่จากการสังเกต โดยทั่ว ๆ ไปจะพบว่ากระป๋องในภาคนี้มีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ เพราะใช้พ่อพันธุ์ที่มีอายุน้อย และใช้พ่อพันธุ์ โดยมิได้รับการคัดเลือกพันธุ์ที่ดีและที่ชั่วร้ายกว่านั้น ก็คือกระป๋องตัวผู้ที่ลักษณะไม่ดีมักจะได้รับการปล่อยฝูงโดยมิได้ทำการตอน กระป๋องดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่มีลำตัวและขนาดเล็ก จึงผสมกับแม่กระป๋องในฝูง จึงทำให้ขนาดของกระป๋องมีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ

เป็นที่น่าสังเกตจากการสำรวจว่ากระป๋องโดยทั่วไปให้ลูก 2 ตัว ใน 3 ปี แต่ก็อาจทำให้ออกลูกปีละตัวได้ถ้ามีการคัดเลือกแม่กระป๋องและได้การเลี้ยงดูและได้อาหารที่ดี ดังนั้น หากกระป๋องที่เลี้ยงได้รับอาหารดีขึ้น ก็คงจะไม่เป็นการยากที่จะให้กระป๋องได้ลูกปีละ 1 ตัว

จากการสำรวจกระดูกกระปือของสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ และศูนย์แพร่พันธุ์สัตว์
ที่มีการเลี้ยงกระปือในภาคอีสานแล้วปรากฏว่า กระปือที่เลี้ยงไว้มีเปอร์เซ็นต์การให้ลูก
ต่ำมาก จึงมีปัญหาคิดว่ากระปือของสถานี ฯ หรือศูนย์ ฯ ยังมีได้รับการเอาใจใส่
เลี้ยงดูที่ดีหรือเป็นเพราะกระปือที่ซื้อมาเลี้ยงมิได้มีการคัดเลือก หาพันธุ์ที่ดีมีลูกตกมา
เลี้ยง เพราะการซื้อกระปือของหน่วยราชการเป็นการซื้อแบบประมูลทั้งฝูง โดยผ่าน
พ่อค้าที่รวบรวมกระปือนำมาขายให้ทางราชการ พ่อค้าที่ออกไปกว้านซื้อ กระปือมา
ขายให้ก็คงไม่ได้ซื้อกระปือที่มีลักษณะดีและให้ลูกตกมาขายได้เพราะกระปือดังกล่าวชาว
นาคงไม่ยอมขายให้และถ้าจะขายก็คงคิดราคาแพง ซึ่งพ่อค้าก็คงไม่ซื้อเพราะไม่ได้
กำไรหรือได้กำไรน้อย ดังนั้นเพื่อที่จะให้หน่วยงานของกรมปศุสัตว์มีกระปือดีเลี้ยง
จึงควรขออนุมัติใช้วิธีการซื้อแบบพิเศษ คือออกไปตระเวนหาซื้อจากชาวบ้าน โดย
อาศัยความร่วมมือของสัตวแพทย์ในท้องถิ่น และยอมรับซื้อในราคาสูงกว่าในตลาด
จึงจะทำให้สถานี ฯ และศูนย์ ฯ ของกรมปศุสัตว์มีกระปือดีมาเลี้ยงไว้เพื่อขยาย หรือ
ทำพันธุ์

อายุการผสมพันธุ์ ของกระปือ

ก. กระปือผู้:— ชาวอีสานคงเป็นเช่นเดียวกับชาวไทยในภาคอื่น ๆ ของ
ประเทศนิยมตอนควายตัวผู้เสียก่อน ก่อนจะนำไปใช้งาน ซึ่งอายุเมื่อตอนดังกล่าว
เป็นอายุที่จะใช้ผสมพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือควายตัวโตที่มีรูปร่าง
ใหญ่ แข็งแรงและเข้าลักษณะของกระปือดี จะได้รับการตอนเสียหมดเพื่อนำไปใช้งาน
จึงคงเหลือแต่กระปือที่มีอายุต่ำกว่า 3 ปี ซึ่งเป็นกระปือขนาดเล็กมากที่คุมฝูง

ด้วยเหตุนี้ กระปือที่ออกลูกมาจึงมักจะเกิดจากการผสมพันธุ์ ของกระปือที่มี
อายุต่ำกว่า 3 ปี และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กระปือมีขนาดเล็กลงทุก ๆ ปี เพราะ
กระปือพ่อพันธุ์ ที่ใช้ยังมีอายุน้อยอยู่

ข. กระปือเมีย:— กระปือเมียส่วนใหญ่เลี้ยงแบบปล่อยฝูงร่วมกับกระปือ
ตัวผู้อายุต่ำกว่า 3 ปี และจะได้รับการผสมพันธุ์ จากกระปือพ่อพันธุ์ ขนาดเล็กดังกล่าว

โดยไม่ทราบว่าเป็นจากพ่อตัวใด เพราะไม่มีการสังเกตหรือตรวจได้แน่นอนว่าผสมกับ
กระบือผู้ตัวใด

ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครทราบว่ากระบือตัวใดเป็นพ่อ ทำให้ชาวบ้านที่เลี้ยง
กระบือให้ความสำคัญแก่แม่กระบือมากเกินไป ถือตัวว่าแม่ดีแล้วลูกก็คงดีเหมือนแม่
ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว ความดีที่ลูกจะมีหรือได้รับย่อมจะมาจากแม่ 50 เปอร์เซ็นต์
จากพ่อ 50 เปอร์เซ็นต์จึงเป็นการสมควรที่จะแนะนำให้เกษตรกรได้เข้าใจในความสำคัญ
ของพ่อพันธุ์ให้มากขึ้น เพราะกระบือตัวเดียวสามารถให้ลูกได้ถึงปีละ 50—80 ตัว แต่
แม่กระบือตัวหนึ่งให้ลูกได้อย่างมากปีละ 1 ตัว เท่านั้น

สำหรับอายุการให้ลูกของแม่กระบือเชื่อว่าอาจให้ลูกได้ครบโดยที่ยังมีชีวิตอยู่
จากการสำรวจครั้งหนึ่งพบว่าแม่กระบือตัวหนึ่งอายุถึง 24 ปีแล้ว แต่ก็ยังให้ลูกได้

ในช่วงชีวิตของแม่กระบือตัวหนึ่งเชื่อกันว่าจะให้ลูกได้ประมาณ 10—15 ตัว

การให้ลูกของแม่กระบือได้สังเกตพบว่าลูกที่ออกมาตัวแรก มักมีขนาดเล็ก
และค่อยเริ่มใหญ่ขึ้นในท้องที่สอง และโตเต็มที่เมื่อท้องสาม ต่อจากนั้นน้ำหนักจะคงที่
ไปจนถึงตัวที่ 5 หรือ 6 หรือเมื่ออายุได้ประมาณ 8—9 ปี ลูกก็จะเล็กลงเรื่อย ๆ

กระบือที่ได้รับการเลี้ยงดูดี มีหญ้าให้กินโดยสมบูรณ์อาจให้ลูกได้ปีละ 1 ตัว
แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว จะให้ลูก 2 ตัวต่อ 3 ปี

ฤดูกาลผสมพันธุ์ ของกระบือในภาคอีสาน

กระบือในภาคอีสานมีการผสมพันธุ์ในฤดูใดมากยังไม่มีการศึกษาแน่นอน
และจากการสอบถาม และศึกษาสถานการทั่ว ๆ ไปจะพบว่ากระบือในภาคอีสาน
ส่วนใหญ่ ออกลูกในเดือนอ้าย เดือนยี่ และเดือนสามเป็นส่วนใหญ่ (คือราวปลายเดือน
พฤศจิกายน ธันวาคม มกราคม และ กุมภาพันธ์) การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ในภาค
อีสานจะเริ่มทำการไถนาประมาณเดือนเจ็ด (ราวมิถุนายน) และจะเก็บเกี่ยวเสร็จเรียบ
ร้อยราวเดือนสิบเอ็ดถึงสิบสองสุดแล้วแต่ใครจะปลูกก่อนปลูกหลัง

ดังนั้นในระหว่างฤดูการทำนากระบือจะถูกกักขังในคอกหรือถ้าจะนำไปเลี้ยงตามข้างถนนหรือในป่าก็จะต้องมีคนเลี้ยงตามไปด้วย เพราะไม่เช่นนั้นกระบืออาจจะไปทำความเสียหาย แก่นาของชาวบ้าน ส่วนตอนกลางคืนจะขังคอกตลอดเวลา ในระยะดังกล่าวนี้อาจจะเรียกว่าระยะกักขัง ดังนั้นกระบือจึงมิได้รับการผสมพันธุ์

เมื่อสิ้นสุดฤดูการทำนา คือประมาณเดือนอ้าย (ประมาณธันวาคม) กระบือจะถูกปล่อยฝูงให้ออกไปหากิน ตามท้องนาหรือในไร่ในป่าตามสบายใจ ในระยะระหว่างเดือนอ้ายถึงเดือนสามหรือเดือนสี่ กระบือที่ปล่อยฝูงก็จะได้รับการผสมพันธุ์ และจะตั้งท้องประมาณ 10 เดือน เศษ ดังนั้นกระบือที่ผสมพันธุ์ ในเดือนนี้ก็จะออกลูกในเดือนอ้ายส่วนที่ผสมในเดือนสามและเดือนสี่ก็จะออกลูกในเดือนนี้และเดือนสามตามลำดับ

อย่างไรก็ดีจากการสำรวจก็ยังพบว่ากระบือบางตัวอาจออกลูกในเดือนอื่น ๆ ได้เช่นเดือนหกหรือเดือนแปด เป็นต้นแต่ก็มีน้อยมาก

การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะกระบือได้รับการกักขังระหว่างฤดูการทำนาดังที่ได้กล่าวแล้ว และหลังจากปล่อยออกมาหากินได้ประมาณ 1 เดือน กระบือก็มีสุขภาพสมบูรณ์ และแสดงการเป็นมิตรรับการผสมพันธุ์ จากกระบือตัวผู้ได้จึงทำให้กระบือส่วนใหญ่มีระยะการผสมพันธุ์ ระหว่างเดือนยี่เดือนสามและเดือนสี่ (หรือในระยะ 90 วัน) และออกลูกในเดือนอ้าย เดือนยี่และเดือนสามดังได้กล่าวมาแล้ว

การออกลูก

กระบือที่เลี้ยงในภาคอีสานบางบ้านให้ลูกบึละ 1 ตัวแต่โดยทั่ว ๆ ไปให้ลูก 2 ตัวในระยะ 3 ปี ลูกกระบือที่ออกมาเป็นตัวผู้ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ ตัวเมียประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ เช่นสัตว์เลี้ยงทั่ว ๆ ไป

การรกของฟัน

กระบือที่คลอดออกมาบางตัวก็มีฟันออกมาเมื่อคลอด บางตัวหลังจากคลอดแล้วประมาณ 1—3 เดือนจึงจะมีฟันออกมาครบ ฟันชุดนี้เรียกว่าฟันน้ำนมซึ่งมีอยู่ 8 ซี่ หรือ 4 คู่ด้วยกัน

ผู้เลี้ยงเชื่อว่ากระบือ ที่คลอดออกมาแล้วถ้า ไม่มีฟันจะเลี้ยงง่ายกว่ากระบือที่คลอดออกมาแล้วมีฟัน เพราะกระบือที่มีฟันเมื่อคลอดออกมามักจะตายเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากแม่ไม่ยอมให้ลูกนม เนื่องจากฟันที่งอกออกมาไปทำให้เต้านมเจ็บเวลาลูกกระบือดูดนม

ส่วนลูกกระบือที่ออกมาแล้วยังไม่มีฟัน นอกจากเลี้ยงง่ายแล้วยังโตเร็วกว่ากระบือที่เกิดแล้วมีฟันเพราะได้กินนมแม่อย่างเต็มที่

ฟันน้ำนมจะเริ่มหลุดเมื่ออายุประมาณ 3 ปี แต่บางครั้งจะพบว่าเริ่มหลุดเมื่อ 2 ปี เศษ ฟันแท้ขึ้นเมื่ออายุ 3½—4 ปี ซึ่งในระยะหนึ่งพบว่ากระบือจะทรุดโทรมลงฟันแท้เหล่านี้จะยังคงอยู่อย่างสมบูรณ์จนถึงอายุ 8—9 ปี ต่อจากนั้นฟันบางซี่อาจจะผุ และหักไปได้ ทั้งนี้สุดแล้วแต่การเลี้ยงดูว่าจะดีเลวอย่างไร

การผลัดขนของลูกกระบือ

ลูกกระบือที่คลอดออกมามีขนตัวค่อนข้างยาว ซึ่งเป็นขนที่ติดกับลูกวัวออกมาจากในท้องแม่ ขนดังกล่าวจะอยู่กับลูกกระบือจนอายุประมาณ 3 เดือนก็จะค่อย ๆ ผลัดขน หรือขนเก่าร่วงไป และจะหมดไปเมื่อกระบืออายุได้ประมาณ 6—8 เดือน แต่บางตัวอาจล่าถึง 10 หรือ 12 เดือน

ต่อจากนั้นขนใหม่ก็จะงอกขึ้นแทนและมีลักษณะสั้นกว่าขนที่มีอยู่ขณะคลอดออกมา ขนมีลักษณะสีค่อนข้างเทาซึ่งติดกับขนที่ติดตัวออกมามีลักษณะยาวและสีเหลืองเข้ม บางครั้งอาจจะมองเห็นเกือบแดง

การดูอายุกระบือ

การดูอายุกระบือของชาวอิสาน ยังไม่มีวิธีการดูอายุที่แน่นอน บางคนก็บอกว่าใช้ดูผิวหนัง เช่นเดียวกับการดูอายุคน ผิวหนังเต่งตึงตัวยังเล็กก็อายุน้อย ถ้าหนังเหี่ยวย่น ตกกระก็อายุมาก

นอกจากนี้ก็มีการดูบังเข่าว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใด ถ้าบังเข่าก็มีอายุ
น้อยถ้ามากบังเข่ายาวก็อายุมาก

ส่วนการดูฟัน และดูขนที่หู เช่นชาวบักซ์ใต้ ทางอิสานไม่มีใครทราบ
เรื่องนี้แน่นอน

มีบางคนบอกให้ดูขนหาง ถ้าขนเกรียนมากก็แสดงว่าแก่มาก และบางคน
ก็รวมไปถึงขนตามตัวด้วย

อายุการใช้งานของกระบือในภาคอิสาน

กระบือในภาคอิสานจะใช้งานเมื่ออายุประมาณ 4 ปี แต่ถ้าเจ้าของมีความ
จำเป็นเพราะไม่มีกระบือจะใช้ก็จะเริ่มฝึกใช้งานตั้งแต่อายุ 3-3½ ปี

กระบือที่จะนำมาใช้งานจะได้รับการตอนเสียก่อนโดยการใช้ท่อนไม้ทูปเม็ท
อันตะให้แตกละเอียด เพราะถ้าไม่ตอนจะควบคุมยาก ควายจะเปลี่ยวและใช้งานได้
ไม่เต็มที แต่การทูปเม็ทอันตะบางครั้งก็พบว่ากระบือตัวนั้นยังทับตัวเมีย และให้ลูกได้
เพราะการตอนไม่สมบูรณ์ ยังมีบางส่วนของเม็ทอันตะใช้งานได้และสามารถผลิตน้ำเชื้อ
หรือตัวเชื้อผสมพันธุ์ (spermatozoa) ได้

ดังนั้นในบางครั้งจึงพบว่าแม้กระบือที่ตอนแล้วก็ยังให้ลูกได้

หลักการในการคัดเลือกกระบือของภาคอิสาน

การคัดเลือกกระบือของภาคอิสานจากการสอบถามผู้ที่รู้ในเรื่องนั้นปรากฏ
ว่ามีวิธีการคัดเลือกหลายอย่างด้วยกัน และเพื่อสะดวกแก่ผู้อ่านจึงขอแบ่งแยกกล่าว
เป็นข้อ ๆ ดังนี้ :-

1. ลักษณะของส่วนหัว

ชาวอิสานนิยมควายที่มีลักษณะของส่วนหัวแคบยาว และเรียวเล็กจาก
บริเวณกะโหลกศีรษะไปยังบริเวณปาก ยิ่งปากยิ่งเล็กก็ยิ่งชอบ และบริเวณจมูกจะต้อง
นูนกลม รูจมูกเล็ก โดยเชื่อว่ากระบือลักษณะดังกล่าวเป็นกระบือที่ทำงานเก่ง

สวนกระปือที่มีใบหน้าสั้น รุยมุกใหญ่ ปากใหญ่ และกระดูกกรามใหญ่ ถือว่าเป็นกระปืองานที่ไม่ดี แต่เป็นกระปือที่กินเก่ง และเลี้ยงอ้วนได้ง่ายกว่าลักษณะข้างบน

ดังนั้นในการคัดเลือกกระปือจึงจำเป็นต้องแยกออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. กระปืองาน จะต้องมีใบหน้าค่อนข้างเล็กและยาว ปลายจุมุกเล็ก รุยมุกเล็ก และปากเล็ก กระดูกขากรรไกรต้องมีขนาดค่อนข้างเล็กด้วย จึงจะจัดเป็นกระปืองานที่ดี

2. กระปือขุนหรือกระปือเนื้อ:— กระปือชนิดนี้จะมีใบหน้าสั้น และค่อนข้างใหญ่ กระดูกกรามใหญ่ ปากใหญ่ จุมุกใหญ่ และนัยน์ตานูนโตเป็นวงกลมยื่นออกมาจากเบ้าตาเห็นได้ชัดเจน

2. ลักษณะของเขา

เขาในกระปือที่ชาวอิสานจัดแบ่งออกแตกต่างกัน ดังนี้

(1) เขากรอม— คือเขาที่ลักษณะทางออกสองข้างของศีรษะและโค้งเป็นวงแหวน ปลายเขามีลักษณะโค้งขึ้นข้างบน ซึ่งจัดว่าเป็นกระปือที่มีเขาลักษณะดี

(2) เขาต้งาง— มีลักษณะคล้ายกับเขากรอม และบางคนก็บอกว่าเป็นเขาที่มีลักษณะเดียวกัน แต่ปลายเขาที่โค้งขึ้นข้างบนโค้งเป็นมุมฉากกว่าเขากรอม. เขาชนิดนี้ก็ถือว่าเป็นเขาที่เข้าลักษณะดีเช่นกัน

(3) เขาอุ้มบาตร— คือเขาที่มีลักษณะโค้งเป็นวงแหวนคล้ายบาตร ปลายเขาโค้งจกดกัน เป็นลักษณะของเขากะปือทั่ว ๆ ไป ไม่จัดว่าเป็นเขาที่มีลักษณะดีนัก

(4) เขาตักขันช้อน— คือเขาที่งอกออกมาแล้วโค้งขึ้นบนปลายเขาชี้ไปไปข้างหน้า ไม่จัดว่าเป็นเขาที่มีลักษณะดี

(5) เขาตาก- - คือเขากางออกเป็นแนวตั้งฉากกับศีรษะ ตอนปลายเขาอาจจะโค้งไปข้างหลังบ้างเล็กน้อย นับว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดี

(6) เขาตุ้— คือควายที่มีเขาไหล่ออกจากศีรษะสั้น ๆ เขามีขนาดใหญ่ ซึ่งคนในภาคกลางเรียกว่าควายทุย

ควายที่มีเขาชนิดนี้ในแง่ของการทำงานนับว่าไม่เข้าลักษณะควายดี แต่ในแง่การเจริญเติบโต เชื่อว่าจะมีการเจริญเติบโตดี คือกินอาหารเก่ง และอ้วนเร็ว จึงเป็นที่เสาะหาของผู้ซื้อกระบือส่งโรงฆ่า

(7) เขาแก้ว— คือควายที่มีตอนปลายของเขาเป็นสีขาว อาจจะเป็นสีขาวคล้ายแก้ว หรือสีงาช้างก็ได้ ควายดังกล่าวนี้ว่าเป็นความต้องโฉลกเป็นควายให้คุณและไม่ควรรขาย

3. ลักษณะของคอ

ชาวอีสานมีความต้องการควายที่มีลำคอเรียวยาว และค่อนข้างยาวไม่เทอะทะ สะดวกต่อการจะหันหรือเลี้ยวไปมาจัดว่าเป็นกระบือที่ดี

ควายที่มีลำคอใหญ่ หนาทึบ หรืออ้วนกลม และมีลักษณะค่อนข้างสั้น จัดว่าเป็นกระบือที่เลี้ยงแล้วอ้วนดี ทำน้ำหนักเพิ่มได้มาก ในระยะการเลี้ยงขุนเท่า ๆ กัน

4. ลักษณะของลำตัว

โดยทั่วไปนิยมลำตัวใหญ่และยาว มากกว่าลำตัวเล็กและสั้น ซึ่งเป็นลักษณะโดยทั่วไป ที่ใช้คัดเลือกกันในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ

5. ลักษณะของหน้าอก

กระบือที่มีลักษณะหน้าอกใหญ่ และมีมะพร้าว (ยอดอก) ใหญ่ แผ่กว้าง ออกด้านข้างทั้งสองข้างและนูนเด่นชัดเจน จัดว่าเป็นกระบือที่ดีเป็นที่ต้องการของชาวอีสานโดยทั่วไป โดยเชื่อว่ายิ่งอกใหญ่มะพร้าวใหญ่ ลำตัวก็จะใหญ่ตามไปด้วย และทำงานได้เก่งกว่า กระบือที่มีหน้าอกเล็กและมะพร้าวเล็ก ยิ่งกว่านั้นจะพบว่ากระบือดังกล่าวจะสมบูรณ์ดีกว่ากระบือออกเล็ก จึงเป็นที่นิยมของชาวอีสานโดยทั่วไป

6. ลักษณะของขา

ชาวอิสานชอบกระปือสูงขาเล็ก และกีบเล็ก แต่กีบควรตั้งตรงแบบกีบม้า ไม่นิยมกระปือขาใหญ่และแบน โดยอ้างว่ากระปือขาเล็กกีบเล็กและตั้งตรง ทำงานได้ดีกว่า และเดินได้เร็วกว่ากระปือที่มีขาใหญ่, กีบใหญ่ และกีบแผ่ออก

ยิ่งพวกค้อนกระปือขายยิ่งไม่นิยมขาใหญ่ เพราะพบว่ากระปือดังกล่าว เดินช้ามาก และมักจะล้มป่วยระหว่างทาง หรือล้มตายเสียก่อนจะมาถึงกรุงเทพฯ ฯ

7. ลักษณะของผิวหนัง

ชาวอิสานโดยทั่วไปนิยมควายที่มีหนังหนามากกว่าควายที่มีหนังบาง โดยเชื่อว่าควายหนังหนาเลี้ยงง่าย อ้วนเร็ว และไม่ค้อ เช่นควายหนังบาง ซึ่งมีการเจริญเติบโตช้าและค้อ

นอกจากนี้ชาวอิสานไม่นิยม กระปือที่มีหนังสีดำหรือกระปือที่มีหนังสีขาว (เผือก) แต่นิยมควายที่มีสีเทา ๆ (ไม่ดำ) หรือควายที่มีหนังค่อนข้างเหลือง โดยเชื่อว่ากระปือสีเทาหรือสีค่อนข้างเหลืองจะมีการเจริญเติบโตดีกว่ากระปือสีดำจัด หรือกระปือเผือก

8. ลักษณะท้อง

กระปือที่มีลักษณะเป็น "ท้องแระ" คือที่ท้องมีสีดำกว่าส่วนอื่นของร่างกาย และชอบกินดินเสมอ กระปือดังกล่าวเลี้ยงไม่ค่อยรอด จึงจัดว่าเป็นกระปือที่ไม่ดี

9. ลักษณะของขน

ชาวอิสานนิยมกระปือขนดกมากกว่ากระปือที่มีขนยาว เพราะเชื่อว่ากระปือขนดกเลี้ยงง่ายกว่า และโตเร็วกว่ากระปือขนบาง

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากระปือที่มีขนมาก ๆ อาจใช้ป้องกันแมลงพวกเห็บ ไรวัน แมลงวัน และยุง ได้ดีกว่ากระปือที่มีขนบาง และคงเข้าลักษณะเดียวกันกับกระปือหนังหนาและหนังบาง

10. ลักษณะของหาง

ชาวอิสานถือกันมากเรื่องกระบือหางค้วน กระบือชนิดนี้ไม่เป็นที่นิยมเลี้ยงกันของชาวบ้าน ควายที่ดีจะต้องมีหางยาวถึงข้อเท้าหลังและปลายหางมีลักษณะเป็นพู่ใหญ่ และถ้าปลายหางเป็นสีขาว และมีเท้าสีขาว หน้าเด่นด้วยจะจัดว่าเป็นกระบือที่เข้าโฉลกมาก ก็จะให้คุณแก่ผู้เลี้ยง ทำมาค้าขึ้น และอยู่อย่างมีความสุข มั่งมีเงินทอง

หางที่ดีต้องมีโคนหางใหญ่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหาง "ปลาตุ๊ก" แล้วค่อยเรียวยาวลงมา หางชนิดนี้แข็งแรงมาก สามารถใช้ปักแมลงที่มารบกวนได้ดีกว่ากระบือที่มีโคนหางเล็ก บัดไม้ก็ถี่เมื่อย หรือบัดไม้แรงเท่ากระบือที่มีโคนหางใหญ่

11. สันหลัง

ชาวอิสานนิยมกระบือที่มีสันหลังแบนและเรียบไปตามลำตัว โดยเชื่อว่ากระบือดังกล่าวจะอ้วน และสมบูรณ์กว่ากระบือที่มีสันหลังโค้งและแคบ

12. อุ้งเล็บและเล็บเท้า

กระบือที่มีเล็บเท้าเล็กและตั้งตรง เป็นที่นิยมของชาวอิสานมากกว่ากระบือที่มีเล็บเท้าใหญ่ และแผ่กว้างออกมา โดยถือว่ากระบือพวกแรกเดินและทำงานได้คล่องกว่ากระบือพวกหลัง ซึ่งตรงกันข้ามกับภาคกลางที่ต้องการกระบือที่มีอุ้งเท้าเล็บใหญ่ การที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะดินภาคกลางเป็นดินเหนียวเป็นส่วนใหญ่ ถ้าอุ้งเท้าเล็กจะจมลึกลงในโคลนลึกจนถอนขาไม่ขึ้น แต่ดินทางภาคอิสานร่วนกว่าและมีทรายปนมาก กระบือที่มีอุ้งเท้าเล็กจึงเดินและทำงานได้ดีกว่ากระบืออุ้งเท้าใหญ่ ซึ่งเก่งกว่า

13. ลักษณะของฟัน

ชาวอิสานเชื่อว่ากระบือที่มีฟันขาวมีการเจริญเติบโตดีกว่ากระบือที่มีฟันเหลือง เพราะกระบือพวกนี้กินอาหารเก่ง หญ้าที่กินเข้าไปคงจะขัดฟันให้ขาวมากกว่าพวกกระบือที่กินหญ้าอ่อน ฟันจึงเหลือง

14. ลักษณะของขา

ชาวอิสานนิยมกระบือขालึกมากกว่าขาใหญ่ และเวลาขึ้นขาจะต้องอยู่ห่างจากกัน เมื่อกระบือเดินขา ก็จะต้องห่างจากกันด้วย ถ้าขาไปโชนกัน (ชาวบ้านเรียกว่า ขาค่อยกัน) นับว่าไม่ดี

ช่วงก้าวขาควรต้องยาว คือก้าวหน้าไปแล้วเท้าหลังที่ก้าวตามควรจะมีช่วงก้าวใกล้กับรอยเท้าหน้า แต่ต้องไม่ใกล้ชิดกับรอยเดิม เพราะจะเตะชากันเวลาเดิน ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะที่ไม่ดี

ลักษณะที่ดีและไม่ดีของกระบือตามการคัดเลือกของภาคอิสาน

ลักษณะ ของกระบือ ที่ชาวอิสานถือว่าเป็น กระบือที่ดีที่สำคัญที่สุดและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็คือ:-

1. "ตีนข้าง หางคอก หน้าเหลือง" คือกระบือที่มีขาทั้งสี่ขาว หรือเข้าลักษณะที่สวมถุงขาวเช่นในม้าซึ่งชาวอิสานเรียกว่า "ตีนขาว" ลักษณะพู่หางเป็นคอกสีขาว หรือที่เรียกว่า "หางคอก" และหน้าแค่น ซึ่งตรงกับภาษาอิสานว่าหน้าเหลือง

ควายลักษณะข้างบนถือว่าเป็นควายที่ ให้คุณ และคุ้มบ้านคุ้มเรือน ใครมีไว้ต้องเก็บเลี้ยงไว้จนตายจะขายไม่ได้ ผู้ใดขายไปครอบครองนั้นจะเจ็บไข้ได้ป่วย ทำมาค้าไม่ขึ้น หรืออาจต้องสูญเสียสิ่งที่ตนรัก หรือทรัพย์สินสมบัติ อาจต้องขายบ้านขายช่องจนถึงที่สุด

ควายลักษณะดังกล่าวชานาบางคนกลับถือว่าเป็นลักษณะไม่ดี แทนที่จะเรียกว่าลักษณะดี เพราะมีแล้วก็ขายไม่ได้ จึงทำให้ผู้เลี้ยงไม่มีรายได้ที่ควรจะได้และต้องทนเลี้ยงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งตายไปเอง

แต่ถ้ามีเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือสองลักษณะคือไม่ครบสามลักษณะก็ไม่ถือตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว

2. “ขาดกขาดอน” – คือควายที่เวลาเดินเมื่อยกขาขึ้นมาแล้ว แทนที่จะค่อย ๆ ปล่อยลงไปกับพื้นขามักจะกระตุกหรือมีลักษณะคล้ายกระที่บเท้า ไม่เดินเนิบนาบเช่นควายปกติ ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นควายที่ไม่ดีไม่ควรหาซื้อมาเลี้ยง เป็นควายที่ทำงานไม่ดี

3. “นอนกรน นอนคราง สีสปาก กินหาง ควายตูม คุ่มผี” – ควายที่มีลักษณะนอนกรน คือควายเมื่อนอนหลับแล้วเวลาหายใจจะมีเสียงดังคล้ายคนนอนหลับแล้วกรน ส่วนควายที่นอนแล้วมีการครางออกมาเป็นเสียงแหลมเล็ก ควายที่นอนหลับมีลักษณะดังกล่าวดังกล่าวถือว่าเป็นควายที่ไม่ดี

ควายที่มีลักษณะ “สีปาก” คือควายที่เวลานอนเมื่อลุกขึ้นมาแล้วอวัยวะเพศผู้จะโผล่ออกมาจากหนังหุ้มอวัยวะเพศแสดงอาการที่นกระหายและเป็นสัตว์อยู่เสมอควายเช่นนี้ ไม่นิยมเลี้ยงกัน

ควายที่มีลักษณะ “กินหาง” ก็คือควายที่กินหางตัวเองหางสั้น ไม่มีพู่หางควายดังกล่าวจัดว่าเป็นควายที่ไม่ดี ส่วน “ควายตูม” คือควายที่เวลาร้องสวาบจะโป่งขึ้นมาคล้ายลูกโป่ง ส่วน ลักษณะที่เรียกว่า “คุ่มผี” ก็คือควายที่สวาบปุมเล็กมาก ลักษณะดังกล่าวจัดว่าเป็นควายไม่ดี

4. “สีตา สองปล้อง”

ควายสีตา:– คือควายที่มีบริเวณที่เป็นจุดขาว ๆ (ขนสีขาว) ที่อยู่ตรงบริเวณค้ำนล่างของตาทั้งสองข้าง

สองปล้อง:– คือควายที่บริเวณค้ำนล่างของลำคอมีปล้องสีขาว สองปล้องซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สพายอ่อง”

ควายตัวใดที่เข้าลักษณะดังกล่าวข้างบนทั้งสองลักษณะถือว่าเป็นลักษณะที่ดีควรจะหาซื้อมาเลี้ยง จัดได้ว่าเป็นควายที่ขยันงาน

5. “ข้างทรุด ข้างรอด”

ข้างทรุด:– คือควายที่มีกระดูกซี่โครงคู่สุดท้ายหายไปครึ่งหนึ่งไม่เต็มเช่นควายปกติ

ข้างรอด:- คือควายที่มีกระดูก 2 ซี่ สุกท้ายติดกัน

ควายตามลักษณะดังกล่าวข้างบนถือว่าเป็นควายที่มีลักษณะไม่ดี

การคูดัว

ชาวนาไทยทั้งภาคอีสานและภาคอื่น ๆ ของประเทศยังนิยมวิธีการคูดัว และถือลักษณะบางอย่างของวัวที่มีในกระบือเป็นการคัดเลือกกระบือตามความเชื่อถือ ที่มีมาแต่โบราณกาล

สำหรับลักษณะของวัวที่มีความสำคัญในการคัดเลือกกระบือในภาคอีสาน ที่สำคัญมีดังนี้

ก. ลักษณะวัวที่ดี

(1) วัวก้นอู้นขาวแก้ว:- คือวัวสามเศร่าที่อยู่บริเวณหน้า วัวอู้นหนึ่งอยู่ตรงบริเวณหน้าผาก และอีก 2 วัวอยู่ค้ำข้างของส่วนบนของจมูก ชาวบ้านถือว่าวัวดังกล่าวเป็นวัวที่เข้าลักษณะดีมากเป็นพิเศษ และเป็นสิ่งที่หายากจึงมีการเสาะหาอยู่ตลอดเวลา

(2) วัวกวางหม:- คือวัวที่อยู่ตรงบริเวณตรงตะโหนด (wither) ซึ่งนับว่าเป็นวัวที่ดี

(3) วัวห้อยหิ้ง:- คือวัวที่อยู่ตรงค้ำกลางของคอซึ่งจัดเป็นพวกวัวที่ดีประเภทหนึ่ง

(4) วัว แอก แตก:- คือวัวที่อยู่บริเวณค้ำบนของลำคอบริเวณที่จะใช้เทียมแอก

ลักษณะวัวที่ไม่ดี

1. วัวตัดดอกไม้:- คือวัวที่อยู่ 2 ข้างตรงบริเวณค้ำบนของกกหู

2. วัวกะบาน:- คือวัวที่อยู่ตรงหน้าผาก และมีวัวเดียวไม่มีวัวขนานอีก 2 ข้างของบริเวณจมูกค้ำบน

3. **ขวัญนั่งทับ หรือขวัญที่นั่งโจร**—คือขวัญที่อยู่ประมาณค้ำหน้าของกลางหลัง แต่อยู่หลังบริเวณที่เป็นโหนกสูง (wither) ชาวบ้านถือว่าควายดังกล่าวถ้าซื้อมาใช้จะถูกคนชะโมยหรือหนีหายไปจากบ้าน ไม่สมควรจะเลี้ยงไว้
4. **ขวัญกระตาบหน้า**—คือขวัญที่อยู่ค้ำข้างถัดลงมาจากขวัญที่นั่งทับตามค้ำข้างของลำตัว นับว่าเป็นขวัญไม่ดี ประเภทเดียวกับขวัญนั่งทับ
5. **ขวัญกระตาบหลัง**—คือขวัญที่อยู่ 2 ข้างของค้ำหน้าสวาท ซึ่งเวลาคนนั่งค้ำหลังของควายขวัญทั้งสองจะอยู่ตรงโคนขาของผู้นั่ง ซึ่งคนโบราณถือว่าเป็นควายที่ไม่ดีเช่นเดียวกับขวัญนั่งทับ
6. **ขวัญสิงคัมภ์**—คือขวัญที่อยู่ตรงบริเวณค้ำหน้าของอวัยวะเพศผู้ นับว่าเป็นควายผู้ที่มีลักษณะไม่ดี
7. **ขวัญที่บริเวณขาทั้งสี่**จักเป็นลักษณะขวัญที่ไม่ดีผู้ใดเลี้ยงไว้มักจะถูกชะโมยหรือหนีออกจากบ้านไป

การใช้งานของกระบือ

กระบือในภาคอีสาน นอกจากการจำหน่ายให้โรงฆ่าเนื้อใช้เนื้อเป็นอาหารแล้วก็จัดว่าเป็นสัตว์ที่ใช้งานซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์หลักของกระบือ การใช้งานของกระบือในภาคอีสานจัดแบ่งออกเป็น 2 พวกใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้คือ:—

1. ใช้ไถนา นับว่าเป็นประโยชน์ที่สำคัญของกระบือ ซึ่งรวมถึงการไถการคราด ตลอดจนการเก็บเกี่ยวข้าวด้วย
2. ใช้เทียมล้อหรือเทียมเกวียน ซึ่งยังใช้กันทั่วไปในภาคอีสาน สำหรับชนของ หรือชนชาวเมืง และอื่น ๆ

จากการสอบถามชาวนาในภาคอีสานที่มีความสนใจในเรื่องกระบือพบว่ากระบือ 1 ตัวจะทำการไถและคราดเนื้อที่นาได้ 22 ไร่ต่อระยะเวลาประมาณ 3 เดือน โดยกระบือจะต้องทำงานตั้งแต่ 6.00 น — 10.00 น และจาก 15.00 — 18.00 น รวมเวลาทำงานประมาณวันละ 7 ชั่วโมง หรือประมาณ 630 ชั่วโมงงาน ในระยะการทำนา

3 เดือน ในเนื้อที่ 22 ไร่ หรือต้องใช้แรงงานประมาณ 28.5 ชั่วโมงงานต่อเนื้อที่นา 1 ไร่ จะต้องทำงานประมาณ 4 วันจึงจะแล้วเสร็จทำการปลูกข้าวได้

ผู้ที่เคยท่อนัวข้าวและเคยใช้วัวเทียมขนของกล่าวไว้ ว่าจะเดินทางไกล 15 ก.ม ต่อ 3 ชั่วโมง ในการท่อนจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือประมาณชั่วโมงละ 5 ก.ม และปกติแล้วการท่อนกระบือจะเริ่มตั้งแต่ 6.00 – 10.00 น และจาก 15.00 – 18.00 น ดังนั้นกระบือจะเดินทางในประมาณวันละ 35 ก.ม

ส่วนกระบือที่ใช้เทียมล้อหรือเกวียนจะเดินทางในประมาณชั่วโมงละ 3 ก.ม ingsที่สุดแล้วแต่ของบันทุกจะหนักเบาแค่ไหน และถนนหนทางจะเรียบร้อยแค่ไหน แต่เชื่อกันว่าระยะทางเดินได้คงไม่เกินชั่วโมงละ 5 ก.ม

สำหรับ ตัวเลข ที่ให้มา นี้เป็น ตัวเลข สอบถาม จึงมิใช่เป็น ตัวเลข แน่นอน เพราะชาวนาบางคนที่ยืนยัน ๗ แล้วว่า ในเนื้อที่นา 1 ไร่ เขาจะไถเสร็จภายใน 2-4 ชม และจะคราดอีกราว 3-6 ชม รวมเป็นเวลาประมาณ 5-10 ชั่วโมง ถ้าคิดเป็น ชั่วโมงทำงานก็จะแล้วเสร็จภายใน 1-2 วัน ต่อไร่

ควายเผือก-ควายดำ

ชาวอีสาน มีความเชื่อเช่น ชาวภาคอื่น ๗ ว่ากระบือดำและ กระบือเผือก (ชาวบ้านเรียกว่าควายต๋อน) ทำงานได้ดีพอ ๗ กัน แต่บางคนก็บอกว่ากระบือเผือก ก้าวหรือเดินช้ากว่าควายดำ จึงทำงานล่าช้ากว่า

สิ่งที่กระบือเผือกได้รับการรังเกียจจากชาวนาก็คือกลิ่น ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน ว่ามีกลิ่นคาวจัด และบางคนก็เรียกว่า “ กลิ่นเหม็นเขียว ” กลิ่นนี้จะสังเกตได้ชัดเจนมี ผนตก หรือเมื่อฆ่าใหม่ ๗

นอกจากนี้บางคนก็ถือว่ากินแล้วไม่ดีเป็นพิษกับผู้นกินหรืออาจทำให้ ไม่สบาย ได้ จึงมีการรังเกียจการบริโภคเนื้อกระบือเผือกในบางหมู่ แต่ถ้าไม่ทราบมาก่อนก็คง กินกันโดยไม่อาจแยกได้ว่าเป็นกระบือดำหรือกระบือเผือก

จากการศึกษาของผู้เขียน พบว่ากระป๋องฝอยมีเนื้อหยาบกว่ากระป๋องดำ และเนื้อมีไขมันแทรกมากกว่ากระป๋องดำ ด้วยเหตุนี้เมื่อทานแล้วมักจะพบว่าเนื้อกระป๋องดำ เหนียวกว่ากระป๋องฝอย

กลิ่นของกระป๋องฝอยและกระป๋องดำนี้ ถ้านำไปเก็บไว้ในตู้เย็น เป็นเวลาประมาณ 12-24 ชั่วโมงจะทำให้กลิ่นหายไปได้ ดังนั้นผู้ที่รังเกียจกลิ่นกระป๋องจึงควรซื้อเข้ามาเก็บไว้ในตู้เย็นก่อนจะนำไปบริโภค

สำหรับการซื้อขายทราบว่ามีราคาเท่า ๆ กันอาจแตกต่างกันประมาณ 100-200 บาท สำหรับผู้ที่ถือเรื่องผิว

จากการสอบถามชาวนาพบว่ากระป๋องฝอยไทยปกติกินเก่งกว่ากระป๋องดำ ดังนั้นจึงอ้วนท้วนและสมบูรณ์กว่ากระป๋องดำ ดังนั้นโดยการศึกษาเรื่องกระป๋องเนื้อจึงควรได้รับการศึกษาเปรียบเทียบของกระป๋องทั้งสองพวกว่า พวกใดมีการเจริญเติบโตดีกว่ากัน หรือมีประสิทธิภาพการใช้อาหารดีกว่ากัน ตลอดจนกระป๋องตัวใดให้เปอร์เซ็นต์ของทรากและคุณภาพของเนื้อเป็นอย่างไร พร้อม ๆ กันไปด้วย

เศรษฐกิจของกระป๋องไทย

ก. ควายงาน ราคาควายงานที่ซื้อกันในภาคอีสานมีราคาตั้งแต่ 1400-1600 บาทเป็นส่วนใหญ่ แต่บางตัวที่งาม ๆ ก็อาจมีราคาถึง 2000 บาทหรือกว่านั้น สุดแล้วแต่จะมีลักษณะดีเด่นมากน้อยเพียงใด

ข. ควายนาง คือควายที่ซื้อเอาไว้ทำพันธุ์ โดยปกติแล้วราคาประมาณ 1200-1300 บาท แต่ก็เช่นเดียวกับควายงานด้วย บางตัวก็อาจมีราคาแพงกว่าที่กล่าวนี้

ในฤดูกาลทำนาประมาณ 4 เดือน (ตั้งแต่เดือนเจ็ดถึงเดือนสิบเอ็ด) ปรากฏว่ามีการเช่ากระป๋องทำนากันราคาตัวละประมาณ 200-300 บาท ต่อนา 20-30 ไร่ ถ้าสูงกว่านี้ราคาก็จะแพงกว่านี้ แต่ส่วนใหญ่มักจะใช้แลกข้าวกันเป็นส่วนใหญ่ และมีอัตราประมาณ 20 หมื่นต่อตัว (1 หมื่น = 12 ก.ก) ซึ่งถ้าเป็นข้าวสาร 1 หมื่นราคาราว

10 บาท ก็เป็นเงิน 200 บาท แต่ถ้าเป็นข้าวเหนียว 1 หมึนราคา 7 บาท ก็เป็นเงิน 140 บาท ทั้งนี้สุดแล้วแต่กระบือจะดีหรือไม่ดี หรือปริมาณนาจะมีมากหรือน้อย

โรคของกระบือในภาคอีสาน

ปัญหาเรื่อง การป่วยตาย ของ โรคของกระบือ ที่สำคัญในภาคอีสานก็คือโรค Haemorrhagic Septice mia และโรคอันเนื่องจากพยาธิภายในของลูกกระบือ แต่ชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงเรื่องการใช้วัคซีนเท่าที่ควร เจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ได้คำนึงถึงความสำคัญข้อนี้เป็นอย่างดี จึงได้พยายามออกไปฉีดวัคซีนในหน้าแล้งให้ทุกปี เพื่อป้องกันมิให้โรคเกิดขึ้นในหน้านา เพราะจากสถิติทั่วไปแล้วกระบือมักจะเป็นโรคนี้นในหน้าฝนหรือหน้าทำนา แต่ชาวบ้านก็ไม่ให้ความสนใจ คงปล่อยให้กระบือออกไปหากินตามท้องทุ่งหรือชายป่า พอถึงหน้านากระบือเป็นโรค จึงจะติดต่อกับสัตว์แพทย์ มาทำการฉีดวัคซีนให้

โรคปากและเท้าเปื่อยก็เป็นปัญหาที่สำคัญของกระบือในภาคนี้ จึงควรจะได้ให้การแนะนำชาวบ้านได้ทราบถึงความสำคัญของโรคนี้น ให้กว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

การตายของลูกกระบือเพราะพยาธิก็นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญ การแนะนำให้ชาวบ้านได้รู้จักการใช้ยาถ่ายพยาธิบ้าง นอกจากจะเป็นการช่วยลดอัตราการตายของกระบือแล้ว ยังเป็นการทำให้กระบือที่เลี้ยงมีความสมบูรณ์และแข็งแรงกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ด้วย

ในท้องที่มีพื้นดินมีการขาดแร่ธาตุบางอย่างโดยเฉพาะธาตุเหล็ก ทองแดง, โคบอลต์ แมงกานีส, แมกนีเซียม, สังกะสี, ซีลีเนียม และไอโอดีน ก็น่าจะได้ให้คำแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักใช้อาหารแร่ธาตุมาเลี้ยงกระบือรวมกับอาหารแร่ธาตุ พวกกระดูกป่น เปลือกหอยป่น และเกลือ

ปัญหาการเลี้ยงกระบือในภาคอีสาน

ปัญหาที่สำคัญในการเลี้ยงกระบือของภาคอีสาน ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง ในขณะนี้ก็คือปัญหาเรื่องโจรหรือเรื่องขโมยกระบือ และปรากฏว่าทุกหมู่บ้านที่เข้าไปสำรวจมีเรื่องกระบือหายเพราะการถูกลักขโมยเป็นประจำ บางหมู่บ้านขโมยแม้แต่กระบือของผู้ใหญ่บ้าน

ดังนั้นการปรับปรุงการเลี้ยงกระบือในภาคอีสาน จึงมิได้ขึ้นกับการปรับปรุงทางวิชาการเลี้ยงการผสมพันธุ์ การให้อาหาร การเลี้ยงดูและการป้องกันโรคเท่านั้น แต่ที่สำคัญที่สุดขึ้นอยู่กับความปลอดภัยของกระบือจากการถูกลักขโมย ซึ่งมีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านในภาคอีสาน

หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่อำเภอ และตำรวจในท้องที่ น่าจะได้ให้การพิจารณาเรื่องนี้เป็นพิเศษ และหากกรมหรือกระทรวงเจ้าสังกัดจะให้การพิจารณา ในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และกำชับเข้มงวดให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบได้ดำเนินการโดยเด็ดขาด และเข้มงวดแล้วก็คงจะทำให้การเลี้ยงกระบือของชาวนาโดยไม่เพียงแต่ในภาคอีสานเท่านั้น แม้ในภาคอื่น ๆ ก็เช่นกันจะได้อยู่เย็นเป็นสุข และหันมาให้ความสนใจในการเลี้ยงกระบือมากขึ้น

ปัญหาอีกปัญหาหนึ่งที่ได้ทราบจากสัตวแพทย์ในท้องที่ และชาวบ้านก็คือกระบือได้ถูกลักลอบฆ่าเป็นจำนวนมาก โดยละเพาะกระบือตัวเมีย เพราะชาวบ้านมักจะให้ความสำคัญของกระบือตัวเมีย น้อยกว่ากระบือตัวผู้ ซึ่งเป็นกระบืองาน จึงมีการดูแลกระบือตัวผู้อย่างใกล้ชิด และเข้มงวดกวัดขันตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันก็ปล่อยปละละเลยกระบือตัวเมีย มิได้เอาใจใส่เท่าที่ควร กระบือที่ถูกขโมยส่วนใหญ่จึงเป็นกระบือตัวเมีย และมักจะมีลูกติดด้วย เมื่อแม่กระบือถูกขโมยไปก็มักมีลูกกระบือติดตามไปด้วย และจะถูกลอบนำไปฆ่าทั้งแม่และลูก เพราะเกรงเจ้าของจะตามมาพบ ปัจจุบันจำนวนกระบือจึงลดลงอย่างรวดเร็ว และไม่เพียงแต่จำนวนที่ถูกฆ่าจะเพิ่มขึ้นเท่านั้น จำนวนแม่กระบือที่จะให้ลูกก็มีจำนวนน้อยลง ดังนั้นในขณะที่จำนวนที่ถูกฆ่ามีมากขึ้น จำนวนลูกที่จะออกมาทดแทนก็น้อยลง จึงไม่เป็นปัญหาเกรงว่ากระบือไทยจะไม่มีจำนวนลดลง

อย่างรวดเร็ว มีชวานาบางคนได้แสดงการห่วงใย ว่าอีกหน่อยกระป๋องคองหายากขึ้นราคาแพงขึ้น และอาจจะสูญพันธุ์ได้ เพราะไม่สามารถสู้กับขยะโมยตามลำพังได้

จึงใคร่ขอเสนอให้หน่วยงานของราชการที่ได้อ่านรายงานนี้ ได้กรุณาให้ความสำคัญของเรื่องนี้ด้วยว่าอันตรายของกระป๋องที่จะมีจำนวนน้อยลงอย่างรวดเร็ว จนอาจจะสูญพันธุ์ได้นั้นมิได้เป็นสิ่งที่เกินความเป็นจริงเลย ในระยะ 20-30 ปีข้างหน้า หากรัฐบาลมิได้จัดวางมาตรการในการป้องกัน เรื่องโจรและผู้ร้ายลักกระป๋องได้ลอบฆ่าให้รัตกุมและเข้ฆังวคกว่านี้ สักวันหนึ่งประเทศไทยอาจจะต้องสั่งซื้อกระป๋องเข้ามาเลี้ยงแทนที่จะส่งกระป๋องออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศเช่นที่เป็นอยู่ในเวลานี้ด้วย และกระป๋องไทยก็มีขนาดเล็กลงเรื่อย ๆ การปรับปรุงพันธุ์ กระป๋องในทางวิชาการ ซึ่งกรมปศุสัตว์เป็นผู้รับผิดชอบจึงควรจะได้จัดทำโครงการนี้แน่นอน และควรที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในค่านงบประมาณ และจัดหากำลังเจ้าหน้าที่อย่างจริงจัง ก่อนที่เหตุการณ์ต่างๆ จะสายเกินกว่าที่จะแก้ไขได้

ข้อเสนอแนะเรื่องการปรับปรุงการเลี้ยงกระป๋องในภาคอีสาน

การเลี้ยงกระป๋องมีสิ่งที่จะต้องได้รับการปรับปรุงที่สำคัญอันดับแรกก็คือ เรื่องความปลอดภัยของกระป๋องจากโจร และผู้ร้ายลักกระป๋องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในเรื่องปัญหาการเลี้ยงกระป๋องในภาคอีสาน

สิ่งที่จะได้รับการปรับปรุง อันดับต่อมาก็คือการปรับปรุงทางด้านวิชาการ ซึ่งอาจจัดแบ่งออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้คือ:—

1. การปรับปรุงเลี้ยงพันธุ์ กระป๋อง หรือการปรับปรุงด้านการผสมพันธุ์
2. การปรับปรุงเรื่องการเลี้ยงดู
3. การปรับปรุงเรื่องอาหาร
4. การป้องกันโรค
5. ตลาด

เพื่อสตวกแก่ผู้อ่านจึงใคร่ขอแบ่งออกเป็นข้อ ๆ ดังนี้คือ:—

1. การปรับปรุงเรื่องพันธุ์ หรือปรับปรุงทางการผสมพันธุ์:- การปรับปรุงเรื่องนี้ควรจะได้คำนึงถึงลักษณะที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ เป็นอันดับแรกก่อนที่จะมีการปรับปรุงในลักษณะปลีกย่อยอื่น ๆ ก็ควรจะได้พิจารณาคือ

1.1. การให้ลูก กระบือไทยโดยทั่วไปให้ลูก 2 ตัว ต่อ 3 ปี แต่บางตัวก็ให้ลูก 1 ตัวต่อ 2 หรือ 3 ปี หรือนานกว่านั้น แต่ในขณะเดียวกันกระบือบางตัวก็ให้ลูกได้ปีละ 1 ตัว จึงควรจักได้มีการคัดเลือกสายเลือด หรือแม่กระบือที่ให้ลูกตก (ปีละ 1 ตัว) เป็นหลัก

1.2. ขนาดของกระบือ ปัจจุบันชาวนาและพ่อค้าต้องการกระบือที่มีขนาดใหญ่เป็นสำคัญ ดังนั้นในการจัดทำโครงการผสมพันธุ์ จึงควรจะได้คำนึงขนาดเป็นสำคัญ ก็จะต้องปรับปรุงให้กระบือไทยมีขนาดใหญ่ขึ้นหรือมีน้ำหนักมากขึ้น เพราะจากการสำรวจเรื่องกระบือของไทย ของผู้รายงานพบว่ากระบือที่โตเต็มที่แล้วจะมีน้ำหนักประมาณ 400 กก. ในตัวเมีย และ 450 กก. ในตัวผู้ การปรับปรุงที่จะต้องทำก็คือทำอย่างไรกระบือตัวเมียในภาคอีสานจะมีน้ำหนัก 500 กก. และตัวผู้หนัก 600 กก. ในส่วนเฉลี่ยทั่วภาคอีสาน ซึ่งเรื่องนี้อาจจัดทำได้เลย

(1) ทางราชการจัดหาซื้อพ่อกระบือ และแม่กระบือที่มีขนาดใหญ่มาทำการเลี้ยง และศึกษาปรับปรุงพันธุ์ ให้ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ แต่กระบือที่นำมาเลี้ยงอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีน้ำหนักดังกล่าวคือตัวเมีย จะต้องหนักมากกว่า 500 กก. และตัวผู้จะต้องหนักกว่า 600 กก. จึงจะทำให้โครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จ และการที่จะได้กระบือดังกล่าวมาเลี้ยง ก็จำเป็นต้องขออนุมัติซื้อเป็นกรณีพิเศษ โดยการออกไปคัดเลือกซื้อเป็นรายตัว และให้ราคาแพงในฐานะเป็นกระบือพันธุ์ ไม่ใช่ราคากระบืองานหรือกระบือส่งโรงฆ่า

(2) ทางราชการควรจักได้ออกแนะนำชาวนาให้กว้างขวาง ให้รู้จักการเก็บกระบือพ่อพันธุ์ ที่ดีไว้ และหากเป็นไปได้ควรมีกฎหมายห้ามการตอนกระบือที่มีลักษณะดี โดยห้ามมิให้ชาวนาตอนกระบือเอง โดยถือว่าเป็นการผิด พ.ร.บ. การประ

กอบโรคศิลปะทางสัตว์แพทย์ กระบือจะตอนได้โดยเจ้าหน้าที่ของสัตว์แพทย์เท่านั้น ผู้ใดลักลอบตอนเองโดยมิได้รับใบอนุญาตเป็นหลักฐานจะต้องมีความผิด แต่ทั้งนี้ไม่ใช่จะห้ามตอนทั้งหมด คงให้ตอนได้เป็นบางส่วนและเก็บไว้เฉพาะตัวดี ๆ บางตัวไว้ใช้ผสมพันธุ์ ในหมู่บ้าน ส่วนกระบือตัวผู้ที่มีลักษณะไม่ดีหรือขนาดเล็กจัดการตอนให้หมด

หากรัฐบาลทำเช่นนี้ ได้การสงวนพันธุ์ กระบือดี และการปรับปรุงพันธุ์ กระบือพร้อม ๆ กันไปจะทำให้ประเทศไทยมีกระบือดีหรือมีขนาดใหญ่ทั่วประเทศในระยะเวลาอันรวดเร็ว

แต่ข้อสำคัญที่จะต้องไม่ลืมก็คือ จะต้องให้อัตรากำลังผลิต (การให้ลูก) มีมากกว่าอัตราการสูญหายเพราะการถูกขโมยและลักลอบฆ่า มิฉะนั้นกระบือไทยแท้จะมีขนาดใหญ่ก็จะมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของชาวนา ในด้านการใช้งาน และการบริโภคของราษฎรทั่วประเทศ

2. **การเลี้ยงดู** การปรับปรุงเรื่องการเลี้ยงดูกระบือในขณะนี้รู้สึกว่าจะเป็นการยากที่จะแนะนำให้ทำการปรับปรุงแก้ไขได้เพราะปัญหาเรื่อง และโจรขโมยเป็นตัวการสำคัญ ชาวนาจึงนิยมกักขังกระบือของตนไว้ใต้ถุนบ้าน ซึ่งอับและสกปรกและไม่เพียงแต่ทำให้สุขภาพของกระบือที่เลี้ยงไม่ดีเท่านั้น ยังทำให้สุขภาพของเจ้าของไม่ดีอีกด้วย

การจะแนะนำให้ชาวนาเลี้ยงกระบือโดยปล่อยหากินในทุ่งหญ้าที่ปลูกหญ้าให้กินทั้งกลางวันและกลางคืนจึงเป็นการยาก นอกจากจะจัดทำเป็นทุ่งหญ้ารวมและให้ชาวบ้านในหมู่บ้านจัดแบ่งคนในหมู่บ้านเป็นยามเฝ้า พร้อมด้วยมีอาวุธที่จะใช้ป้องกันโจรหรือขโมยได้ด้วย

วิธีจัดรวมกระบือเป็นฝูงใหญ่ และจัดให้มียามเฝ้าโดยมีคนเฝ้าจำนวนพอสมควรพร้อมกับมีอาวุธป้องกันกระบือในฝูงจะถูกโจรหรือผู้ร้ายปล้นหรือขโมยนั้น นับว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่น่าจะได้แนะนำชาวนาได้รู้จักใช้ช่วยตัวเอง ในขณะที่บ้านเมืองยังไม่อาจจัดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่และตำรวจออกไปให้ความช่วยเหลือได้ในปัจจุบันนี้

3. **เรื่องการให้อาหาร** การเลี้ยงกระบือในภาคอีสานก็คงเช่นภาคอื่น ๆ คือ ปล่อยให้หากินเองตามท้องนา ข้างถนนและตามชายป่าสุกแล้วแต่จะหากินเองตามธรรมชาติ

หากจะมีการจัดทำแปลงหญ้าให้กระบือได้มีหญ้ากินตลอดปีก็คงจะทำให้สุขภาพของกระบือดีกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

หญ้าขนและหญ้างินนี้น่าจะได้รับการพิจารณามากกว่าหญ้าอื่น ๆ ในขณะนี้ เพราะว่าหญ้าทั้งสองปรากฏว่ามีความทนต่อการแห้งแล้งของอากาศในภาคอีสานได้เป็นอย่างดี ยิ่งในท้องถิ่นที่มีการชลประทานด้วยแล้ว หญ้าทั้งสองก็นับว่าเป็นหญ้าที่ควรจะได้รับ การพิจารณาปลูกมากที่สุด เพราะเจริญงอกงามได้ดีและให้ผลผลิตสูงมาก มีการทดลองเบื้องต้นของสถานีพืชอาหารสัตว์ กองอาหารสัตว์กรมปศุสัตว์ว่าหญ้านั้นที่ได้รับการดูแลอย่างดีและมีน้ำให้บ้างพอสมควร ในเนื้อที่ 1 ไร่จะเพียงพอสำหรับเลี้ยงกระบือใน 1 ไร่ ซึ่งก็ควรจะเป็นพอสำหรับกระบือเช่นกันเพราะกระบือกินหญ้าได้หมดทุกส่วนไม่เหมือนกับวัวที่เลือกกินแต่ใบ และส่วนที่อ่อนๆ ของหญ้าคงเหลือก้านทิ้งไว้ ส่วนกระบือกินได้ทุกส่วนรวมทั้งก้านหรือลำต้นของหญ้าด้วย แม้ว่ากระบือจะกินหญ้ามากกว่าวัว 2-2½ เท่าก็ตาม

การให้อาหารผสมการให้ไวตามิน อาหารเกลือแร่ นับว่าเป็นสิ่งที่อยู่ในอันดับต่อมาจากการปลูกหญ้าให้กระบือกิน แต่สิ่งที่น่าจะได้ให้คำแนะนำชาวนาในระยะนี้ก็คือ ลูกกระบือและกระบือรุ่นอาจรวมถึงกระบือพันธุ์ด้วย ควรจะได้จัดให้มีอาหารแร่ธาตุที่สำคัญคือ กระดุกปั้น เปลือกหอยปั้น และเกลือ ในอัตราส่วนประมาณ 1:2 ไร่ให้กินด้วย เพื่อป้องกันการป่วยเป็นโรคกระดุกอ่อน หรือโรคการขาดแคลนเซียม และฟอสฟอรัสในกระบือ

4. การป้องกันเรื่องโรค: ปัจจุบันโรกระบาดที่สำคัญ ๆ ของกระบือมีอยู่ 3 โรคด้วยกัน คือ

1. โรคกาฬหรือแอนแทรกซ์
2. โรคเฮโมรายิกเซพต์ซีเมีย
3. โรคปากและเท้าเปื่อย

ควรจะให้ทำวัคซีนป้องกันทุกกระยะเพื่อป้องกันโรคทั้งสาม

สำหรับโรคอื่นที่สำคัญรองลงมาได้แก่ โรคพยาธิภายใน โรคพยาธิภายนอก และโรคขาดอาหารของกระบือซึ่งสมควรจะได้รับการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าที่ แล้ว ๆ มา โดยจะเพาะโรคพยาธิภายในของลูกกระบือซึ่งจากการสำรวจพบว่าทำให้ ลูกกระบือมีอัตราการตายสูงถึง 30-40 เปอร์เซ็นต์ควรจะได้รับพิจารณาเป็นพิเศษ

การแท้งลูกของกระบือหรือการตายของลูกกระบือหลังคลอดใหม่ ๆ นับว่า เป็นปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เจ้าหน้าที่กองวิชาการ กรมปศุสัตว์น่าจะได้ศึกษาให้ กว้างขวางยิ่งขึ้น ว่าการตายดังกล่าวเป็นเพราะโรคแท้งติดต่อกับหรือเนื่องจากโรคอื่นหรือ เนื่องจากแม่กระบือขาดอาหารบางอย่างเช่น ไวตามิน เอ, และแร่ธาตุปลั๊กย่อยที่สำคัญ เช่น ไอโอดีน หรือเซลเนียม เป็นต้น

5. ตลาด ตลาดกระบือที่ได้สำรวจจากระยะเมื่อ 10 ปีที่แล้วมาจนถึงปัจจุบันนี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเท่าไรนักทั้ง ๆ ที่ค่าครองชีพมีราคาสูงขึ้นหลายร้อยเปอร์เซ็นต์ ราคา ซ้อขายกระบืองานมีราคาตั้งแต่ 1600-2000 บาท เป็นส่วนใหญ่ กระบือเนื้อส่งโรงฆ่าคง มีราคาประมาณ 1200-1600 บาทเป็นอย่างสูง และกระบือแม่คงมีราคาซื้อขายกันระหว่าง 1200-1500 บาท ส่วนกระบือรุ่นอายุ 1-2 ปี คงมีราคาประมาณ 600-800 บาท

ในกรณีนี้ที่ซื้อขายกันเป็นกิโลกรัมก็คงมีราคากิโลกรัมละ 4.00-4.50 บาท

รัฐหรือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจึงควรจะได้มีการศึกษาถึงต้นทุนการผลิต และหากกำหนดราคาจำหน่ายที่เป็นธรรมกว่านี้ ให้แก่ชาวนา เพื่อชาวนาที่เลี้ยงกระบือ อย่างเดียวจะสามารถใช้เป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวได้ในอนาคต และจะเป็นหนทางที่ นำไปสู่การส่งเสริมให้มีการเลี้ยงกระบืออย่างกว้างขวางเพื่อส่งไปตลาดต่างประเทศ เพื่อ ลดดุลย์การค้าที่ต้องเสียเปรียบต่างประเทศอยู่เป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะ นี้ โกรจะขอให้รัฐและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง โดยจะเพาะ กรม ปศุสัตว์ได้ปฏิบัติในขณะนี้ก็คือ ควรจะได้จัดทำโครงการศึกษาปรับปรุงกระบือไทยอย่าง จริงจังและรวดเร็ว โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่และสถานที่เพาะทำการศึกษาเรื่องกระบือ ขึ้น โดยขอให้รัฐบาลได้ให้เงินอุดหนุนในเรื่องนี้ โดยจะเพาะเป็นระยะเวลา 10-20 ปี

เป็นอย่างน้อย มิฉะนั้นแล้วจะเป็นการยากเหลือเกินที่จะมาคิดปรับปรุงพันธุ์ กระจกบือใน 10 ปีข้างหน้า เพราะกระจกบือขนาดใหญ่และกระจกบือที่มีลักษณะที่ถูกฆ่าไปหมดแล้ว และอาจไม่มีโอกาสทำการศึกษารับปรุงก็ได้ เพราะไม่มีกระจกบือที่จะให้ใช้ปรับปรุงได้แล้ว และก็ควรจะเป็นที่น่าเศร้าใจอย่างยิ่ง ที่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศส่งกระจกบือออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศเป็นเวลาหลายสิบปี ต้องกลายเป็นประเทศที่ต้องสั่งซื้อกระจกบือเข้ามาเลี้ยงในประเทศแทน

คำนิยม

ผู้รายงานขอขอบคุณผู้ใหญ่เม็ก ไชยเกษ แห่งหมู่บ้าน 6 ตำบลบ้านเคื่อ อำเภอบำบ่อ จังหวัดหนองคาย นายพัน กัลยาแก้ว แห่งหมู่บ้านนาซ่า อ. เมือง จ. อุตรธานี และชาวนาอื่นๆ ที่ได้ให้รายละเอียดในการคัดเลือกลักษณะที่ดีของกระจกบือ ซึ่งชาวอิสานได้ยึดถือมาแต่โบราณกาล และขอขอบคุณนายพัคตร์ เลิศล้ำ สัตวแพทย์จังหวัดหนองคาย ผู้ช่วยสัตวแพทย์จังหวัดอุตรธานี และสัตวแพทย์อำเภอมืองอุตรธานี และนายสุวรรณ พันธุ์สืบ หัวหน้าศูนย์หน่วยพันธุ์สัตว์อุตรธานี ที่ได้ช่วยเหลือในการสำรวจและศูนย์วิจัยเกษตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ให้ ดร. สุนทรภรณ์ รัตนคิลก ณ ภูเก็ท และยานพาหนะในการเดินทางออกไปสำรวจกระจกบือเพื่อใช้ในการวิจัยของศูนย์ ฯ ซึ่งทำให้รายงานนี้ได้สำเร็จลง ดังที่ท่านผู้อ่านได้ถืออยู่นี้ด้วยเป็นอย่างสูง.